

Kazimierz Misiaszek¹

WYCHOWANIE KATOLICKIE WOBEC WYZWAŃ WSPÓŁCZESNOŚCI

Wstęp

Współczesne wychowanie katolickie realizuje się w złożonej rzeczywistości społecznej i kulturowej. Ma ona swój wpływ na zachowania i postawy katolików, nie zawsze o charakterze pozytywnym. Nierzadko wychowanie to staje także wobec problemów, jakie rodzą się w samym Kościele, co rodzi określone trudności wychowawcze. Brak katechezy parafialnej zarówno młodego, jak i starszego pokolenia utrudnia systematyczną formację katolicką. Coraz częściej odnotowuje się spadek świadomości rodziców odnośnie do wychowania własnego potomstwa. Rodzice nie zawsze też wykazują dostateczną czujność w zakresie używania przez dzieci współczesnych mediów.

Celem tego opracowania nie jest dyskurs o charakterze wychowania katolickiego, ale zwrócenie uwagi na współczesne wyzwania, jakie się w nim i przed nim pojawiają. Jest to rodzaj zaproszenia do dyskusji, aby w różnych środowiskach katolickich (duszpasterzy, rodzinach, wspólnotach kościelnych itp.) wspólnie się nad nimi zastanowić i podejmować próby ich rozwiązania. Można natomiast ogólnie wskazać, że przez wychowanie katolickie rozumie się proces wychowawczy, który kieruje się w zakresie założeń, celów, treści i metod wskazaniem Kościoła katolickiego czy to w zakresie doktrynalnym, czy moralnym. W zależności od miejsca realizacji tego wychowania: w rodzinie, parafii, szkole katolickiej, różnych form stowarzyszeniowych (małe wspólnoty, grupy, stowarzyszenia katolickie itp.), będą w nim określone własne dla nich założenia, cele, treści czy metody.

---

¹ Ks. prof. dr hab. Kazimierz Misiaszek, salezjanin, dyrektor Instytutu Teologii Praktycznej na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, kierownik Katedry Dydaktyki Katechetycznej, Przewodniczący Stowarzyszenia Katechetów Polskich, Prezes Towarzystwa Naukowego Franciszka Salezego. Jest autorem wielu opracowań z dziedziny katechezy i katechetyki, m. in. autorem książek *Koncepcja nauczania religii katolickiej w publicznej szkole włoskiej po Konkordacie z 1984 r.* (Warszawa, 1999), *Koncepcja nauczania religii katolickiej w publicznej szkole polskiej* (Warszawa, 2010). Adres do korespondencji: 03-775 Warszawa, ul. Kawęczńska 53; e-mail: kazmis@op.pl, kamisiaszek@gmail.com.

Wskazane poniżej wyzwania, jakkolwiek mogą wydawać się ogólnie znanymi problemami, pozostają wciąż do podjęcia, gdyż w Kościele w Polsce nie zostały poczynione próby ich efektywnego rozwiązania, szczególnie jeżeli chodzi o katechezę dorosłych i katechezę parafialną. Wciąż pozostają do rozpatrzenia problemy wychowawcze w rodzinie, ponieważ nie ustaje proces zwalniania się rodziców z odpowiedzialności za wychowanie, jak również mamy do czynienia z niską frekwencją dzieci i młodzieży w życiu Kościoła. Także inne wyzwania wymagają, aby o nich przypominać.

1. Wyzwania dotyczące rodziny i jej wychowawczych zadań

Jedne z podstawowych wyzwań, na jakie natrafia wychowanie katolickie, kryją się w ujawniającym się kryzysie życia rodzinnego, co prowadzi do trudności w wychowaniu, także katolickim. U jego przyczyn tkwią zarówno problemy natury relacyjnej, komunikacyjnej w rodzinie, wynikające z braku przygotowania narzeczonych do roli małżonków i rodziców, jak i dotyczące jej tożsamości, co spowodowane jest wdzierającą się w życie społeczne ideologią gender czy tzw. polityczną poprawnością². W ideologiach tych zostaje zanegowany tradycyjny i trwały charakter małżeństwa i rodziny, będący podstawą rozwoju człowieka i społeczności ludzkich. Wprowadza się, na przykład w niektórych krajach Europy Zachodniej, nowe pojęcia związane z rodziną: w miejsce matki i ojca wpisuje się w akty prawne pojęcie partnera pierwszego i drugiego. Jest to proceder o tyle niebezpieczny, że uruchamiający proces, który niesie ze sobą nowe znaczenia tych pojęć, które mogą trwale zmienić rozumienie rzeczywistości. Innym przykładem może być współczesne rozumienie prawdy, wolności, dobra czy tolerancji, dalekie od ich pierwotnych i właściwych im znaczeń. W ogóle jest to problem, który wymagałby odrębnego potraktowania z uwagi na poważne niebezpieczeństwa związane z podważaniem naturalnego procesu poznawczego³. Ma on swoje skutki nie tylko w dziedzinie intelektualnej, ale i zmienia praktykę życia, jak chociażby przyznawanie prawa do posiadania dzieci w związkach o charakterze jednopłciowym. Legitymizowane jest to konkretnym rodzajem ustawodawstwa w niektórych krajach Europy, nie tylko broniącego tego stanu rzeczy, ale i promującego związki jednopłciowe poprzez różnego rodzaju przywileje. Karze się także tych, którzy publicznie krytykują prawo do aborcji, o czym możemy się przekonać

2 Marzena Nykiel, *Pułapka gender. Karły kontra orły. Wojna cywilizacji* (Kraków, 2014); Agnieszka Niewińska, *Raport o gender w Polsce* (Warszawa, 2014); *Dyktatura gender*, wybór i oprac. L. Sosnowski (Kraków, 2014); Monika Kacprzak, *Pułapki poprawności politycznej* (Radzymin, 2012).

3 Franciszek Adamski, „Wychowanie do prawdy”, w: *Autorytet prawdy. Wychowanie dzieci i młodzieży*, red. Maria Ryś (Warszawa, 2006), 21–38; Marek Dziewiecki, „Wychowanie do wolności”, w: *Autorytet prawdy. Wychowanie dzieci i młodzieży*, red. Maria Ryś (Warszawa, 2006), 55–80; Wojciech Cichosz, „Postmodernistyczny dyskurs o wolności we współczesnej edukacji”, w: *Wiara i rozum na progu trzeciego tysiąclecia*, red. W. Deptuła, W. Dyk (Szczecin, 1999), 119–143; *Młodzież w przestrzeni wolności. W poszukiwaniu odpowiedzi na zmiany ustrojowe po roku 1989*, red. R.F. Sadowski (Warszawa, 2014).

na podstawie wprowadzonego ostatnio we Francji ustawodawstwa⁴. Czy ustrzeżemy się tych niebezpieczeństw w Polsce?

Rodzina też w znacznej mierze uległa już wpływom procesów dechrystianizacji i laicyzacji, odchodząc od chrześcijańskiego sposobu myślenia i wartościowania. Jakimś rodzajem przyczyny jest także brak w Kościele w Polsce zwrócenia uwagi na znaczenie katolickiej formacji dorosłych, o czym będzie w większym wymiarze poniżej. Coraz częściej też zauważamy w Polsce zjawisko zwalniania się rodziców z odpowiedzialności wychowawczej, czego nie było wcześniej w takiej skali, jaka obecnie występuje. Tymczasem należy wciąż przypominać, że rodzina pozostaje pierwszą wspólnotą wychowawczą, a wszystkie inne instytucje pozostają w funkcji wspomaganie dokonywanych w niej działań wychowawczych, co na przykład jest zapisane w *Ustawie o systemie oświaty* z 7 września 1991 roku, gdzie w art. 1 mówi się o szkole jako instytucji wspomagającej wychowawczą rolę rodziny⁵, i co nadal pozostaje zobowiązujące, gdyż nigdy nie zostało zmienione. Podobnie wypowiada się Kościół, twierdząc w *Deklaracji o wychowaniu chrześcijańskim „Gravissimum educationis”*, że rodziców uznaje się za pierwszych i najlepszych wychowawców, których ma wspierać całe społeczeństwo⁶. Kościół deklaruje również swoją pomoc wychowawczą rodzinie, i rzeczywiście jej udziela. Papież Franciszek nie tylko twierdzi, że „Kościół jest dobrem dla rodziny, rodzina jest dobrem dla Kościoła”⁷, ale wyraźnie mówi o obowiązku podjęcia misji dla udzielania jej pomocy: „Kościół jest powołany do współpracy, poprzez właściwą działalność duszpasterską, aby sami rodzice mogli wypełnić swoją misję edukacyjną. Powinien to czynić, pomagając im w docenianiu ich specyficznej roli i uznaniu, że ci, którzy otrzymali sakrament małżeństwa, stają się prawdziwymi sługami wychowania, ponieważ kształtując swoje dzieci, budują Kościół, i tak czyniąc przyjmują powołanie, jakie proponuje im Bóg”⁸.

Trzeba również wyraźnie postawić tezę o wspomagającej wychowanie rodzinne roli innych podmiotów życia społecznego i kościelnego. Natomiast te instytucje, które chciałyby zastąpić rodzinę, co dzisiaj już się zdarza, jedynie w niewielkim stopniu rozwiązują problemy, a dość często generują dodatkowe. Przykładem może być działalność policji i sądów, które zbyt pochopnie odbierają rodzicom dzieci i umieszczają w instytucjach wychowawczych lub rodzinach zastępczych, jakby nie zdając sobie sprawy z poważnych, negatywnych dla rozwoju dziecka konsekwencji. Na zachodzie Europy dochodzi już w tej mierze do absurdów i nadużyć. Wystarczy czasami błaha przyczyna (np. płacz

4 „Francja knebluje obrońców życia”, w *Polityce.pl*, dostęp 21.06.2017, <https://wpolityce.pl/swiat/332238-francja-knebluje-obroncow-zycia>.

5 Ustawa o systemie oświaty, Dz.U. 1991, nr 95, poz. 425.

6 „Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim «Gravissimum educationis»”, w: Sobór Watykański II. *Konstytucje – Dekrety – Deklaracje. Tekst polski* (Poznań: Pallottinum, 2002), 3.

7 Franciszek, *Posynodalna adhortacja apostolska „Amoris Laetitia” Ojca Świętego Franciszka do biskupów do kapłanów i diakonów do osób konsekrowanych do małżonków chrześcijańskich i do wszystkich wiernych świeckich o miłości w rodzinie* (Rzym, 2016; wyd. polskie Kraków: Wydawnictwo św. Stanisława BM, 1996), nr 87 (dalej AL).

8 AL, nr 85.

dziecka lub ubóstwo), aby odbierać dzieci rodzicom, o czym możemy często usłyszeć w mediach⁹. W Polsce Kodeks Opiekuńczy i Wychowawczy został znowelizowany poprzez wprowadzenie zakazu odbierania rodzicom dzieci z powodu biedy¹⁰, dzięki czemu proces ten został zahamowany.

Wszystkie więc działania wychowawcze podejmowane w celu towarzyszenia rozwojowi młodego człowieka mają – jako punkt wyjścia i zarazem stały i najważniejszy punkt odniesienia – uwzględniać rodzinę. Ten natomiast rodzaj działań, który nie uwzględniałby rodziny oraz wszystkich wpływających na nią uwarunkowań, pozostanie w gruncie rzeczy nietrafny. Dlatego jest czymś oczywistym, że rodzina jest właściwym miejscem poszukiwania odpowiedzi na współczesne wyzwania dla podejmowanego w niej wychowania katolickiego. Tym bardziej jest ona tym miejscem, ponieważ w niej objawia się i właściwie urzeczywistnia komunika kościelna, tworząc „Kościół domowy”¹¹. Nie zawsze jednak jest tego świadoma, ponieważ zbyt mało prawda ta jest w Kościele głoszona i rozpowszechniana. Tymczasem posiada ona wszystkie zawarte w nim wartości, które mogą przyczynić się do jej uzdrowienia, a przy tym zachowania oraz rozwoju chrześcijańskiej tożsamości. Pierwszym jej zadaniem jest odkrycie najważniejszej wartości, która mogłaby ukierunkować ten proces. Jest nią miłość. W adhortacji apostołskiej *Familiaris consortio* Jan Paweł II tak o niej nauczał: „W perspektywie sięgającej samych korzeni rzeczywistości małżeńskiej i rodzinnej trzeba (...) powiedzieć, że istota i zadania rodziny są ostatecznie określone przez miłość. Dlatego rodzina otrzymuje misję strzeżenia, objawiania i przekazywania miłości, będącej żywym odbiciem i rzeczywistym udzielaniem się miłości Bożej ludzkości oraz miłości Chrystusa Pana Kościołowi, Jego oblubienicy”¹². Ta tworząca wspólnotę małżeńską i rodzinną miłość ma znajdować swoje dalsze pogłębienie i wyznaczać zarazem zadania: tworzenia wspólnoty osób, służbę życiu, udział w rozwoju społeczeństwa oraz uczestnictwo w życiu i posłannictwie Kościoła¹³. Prawdy te wymagają jednak, aby były wyraźnie głoszone.

Innym motywem, który uprawnia do formułowania wyzwań pod adresem rodziny, jest spadek udziału ludzi młodych w życiu Kościoła¹⁴. Mówi się nawet o wyjściu młodych z Kościoła, co daje się realnie zweryfikować w praktyce duszpasterskiej, szczególnie tej, która związana jest z sakramentem bierzmowania. Nie od dziś twierdzi się, że sakra-

9 Zobacz np. „Przerazające! W Niemczech z każdym rokiem jugendamy odbierają coraz więcej dzieci”, w *Polityce.pl*, dostęp 10.11.2017, <https://wpolityce.pl/swiat/310822-prerazajace-w-niemczech-z-kazdym-rokiem-jugendamy-odbieraja-coraz-wiecej-dzieci>.

10 Kodeks Opiekuńczy i Wychowawczy, Dz.U. z 30 marca 2017, poz. 682, art. 112.

11 Jan Paweł II, „Adhortacja apostołska o zadaniach rodziny chrześcijańskiej w świecie współczesnym «Familiaris consortio» do biskupów kapłanów i wiernych całego Kościoła katolickiego” (Rzym, 1981), nr 21, w: *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. I, wyd. polskie (Kraków, 1996) [dalej FC].

12 FC, nr 17.

13 FC, nr 17.

14 Kazimierz Skoczylas, *Wartości młodych katolików regionu konińskiego* (Toruń, 2011); Józef Baniak, „Świadomość religijna dzisiejszych gimnazjalistów polskich. Studium socjologiczne”, w: *Socjologia życia religijnego w Polsce*, red. S.H. Zareba (Warszawa, 2009), 371–401; Krzysztof Pawlina, *Polska Młodzież przełomu wieków* (Warszawa, 1998); Janusz Mariański, *Przemiany moralności polskich maturzystów w latach 1994–2009* (Lublin, 2011).

ment bierzmowania nie jest wejściem w coraz bardziej odpowiedzialne życie Kościoła, ale staje się, jak się go specyficznie określa, sakramentem wyjścia z niego. Także dzisiaj można obserwować, że wyjście z Kościoła ma miejsce już po przyjęciu Pierwszej Komunii Świętej. W tej sytuacji istnieje potrzeba poszukiwania nowych rozwiązań¹⁵, jak również tworzenia katechezy rodziny, aby zachować w niej świadomość bycia podstawową wspólnotą Kościoła. Wychodzenie bowiem młodego pokolenia z Kościoła jest spowodowane właśnie faktem, że nie ma w niej poczucia bycia Kościołem. Tego rodzaju katechezy wciąż jednak brakuje w Kościele w Polsce. Nie wystarczy przy tym tzw. duszpasterstwo rodzin, głównie z racji na okazjonalność organizowanych spotkań i ich niewystarczającą liczbę, aby można było zrealizować pełny, systematyczny, integralny i spójny rodzaj formacji chrześcijańskiej w rodzinie¹⁶. Tylko całościowa formacja może okazać się najbardziej skuteczna wobec utraty chrześcijańskiego charakteru wspólnoty rodzinnej. Zapewnić ją może właśnie katecheza rodziny.

Wcześniej jednak, dla uzyskania trwałości tej katechezy, należałoby podjąć na szeroką skalę ewangelizację rodziny. Nie dezawuuje w ten sposób potrzeby ewangelizowania młodego pokolenia, szczególnie młodzieży. Należy jednak pamiętać, że młodzież znajduje się w trakcie rozwoju, nie jest jeszcze emocjonalnie, psychologicznie, społecznie, moralnie i religijnie stabilna, i dla trwałości pozytywnych efektów ewangelizacji potrzebuje rzeczywistego chrześcijańskiego środowiska, a nade wszystko silnego wiarą środowiska rodzinnego. W przeciwnym wypadku ogrom wysiłku wkładanego w ewangelizację młodych, w jej religijną formację w szkole może okazać się nie do końca efektywny. Zresztą teza ta weryfikuje się na co dzień, gdy obserwujemy niewielki odsetek ludzi młodych, którzy świadomie podtrzymują swoją wiarę i uczestniczą regularnie w życiu Kościoła. Nie można przy tym zakładać, że instytucjonalny Kościół ma być przede wszystkim odpowiedzialny za chrześcijańską formację dzieci i młodzieży, traktując rodziców jako ewentualnych partnerów, co wydaje się dzisiaj mieć miejsce. Należałoby odwrócić ten rodzaj myślenia i w procesie ewangelizacji uświadamiać rodzicom ich pierwszą rolę w wychowaniu. Dobrze byłoby zarazem ukazywać rodzicom konkretne formy i metody działania wychowawczego, jak również konieczność obecności fachowców z różnych dziedzin, aby działanie wychowawcze było bardziej skuteczne. Wskazany byłby także powrót do wychowawczej roli autorytetu, niezależnie od faktu, jak bardzo go podważono, a nawet wyłączono z procesu wychowania. Potrzebny jest proces jego rehabilitacji, aby wychowanie odzyskało własny, pierwotny charakter.

15 Robert Kaczmarek, „Wyzwania dla współczesnej praktyki przygotowania do bierzmowania na przykładzie doświadczeń Polski i Niemiec”, *Studia Koszalińsko-Kołobrzeskie* 24 (2017): 199–214; Jan Kochel, „«Młodzi na progu» – propozycja kerygmatyczno-mistagogicznego przygotowania do sakramentu bierzmowania”, *Studia Koszalińsko-Kołobrzeskie* 24 (2017): 215–229; Kazimierz Misiaszek, „Bierzmowanie – sakramentem dojrzałości czy sakramentem kształtowania dojrzałości?”, *Studia Koszalińsko-Kołobrzeskie* 24 (2017): 257–264.

16 Kazimierz Misiaszek, „Katecheza małżonków i rodziców w parafii”, w: *Duszpasterstwo rodzin w parafii*, red. Jacek Goleń, Dariusz Lipiec (Lublin, 2016), 63–76; Kazimierz Misiaszek, „Katecheza rodzinna czy katecheza rodzin? Propozycje dla polskiego duszpasterstwa”, w: *Drogi katechezy rodzinnej*, red. E. Osewska, J. Stala (Poznań, 2002), 39–51.

Twierdzi się, że podjęcie chrześcijańskiej formacji rodziny angażuje niewielkie grono osób. Tym samym jakby zapomina się, że Kościół rozpoczynał swoją działalność od małych wspólnot, od Kościoła domowego. Wyraża się też on najbardziej w małej wspólnocie, w której dochodzi do rzeczywistych, a nie symbolicznych, relacji osobowych. Tego rodzaju wspólnota jest bardziej ewangelizacyjnie dynamiczna i – jeśli dobrze formowana – zdolna tworzyć kolejne wspólnoty. Być może nadszedł czas, aby budować i przeżywać Kościół w takiej właśnie formie. O takim też Kościele mówił swego czasu ks. Franciszek Blachnicki, stawiając zasadę, że należy iść od elit do mas, nie odwrotnie¹⁷. Dla rozwoju Kościoła potrzebne są bowiem elity, które pociągną masy. W masowym bowiem Kościele nigdy nie dojdzie do jakościowych zmian: ilość nigdy nie przeradza się w jakość.

2. Wyzwania związane z katechezą dorosłych

Opisana powyżej sytuacja rodzi więc pytanie: czy Kościół nie powinien poszukiwać odpowiedzi na współczesne problemy wychowania i ewangelizacji, a tym samym także odpowiedzi na wyzwania, wzmacniając wiarę dorosłych? Kościół od samych swoich początków wychowywał dorosłych, towarzysząc rodzinie w wychowywaniu potomstwa. Natomiast katechizacja młodego pokolenia, w formie usystematyzowanej, pojawiła się o wiele później, w okresie potrydenckim, a rozwinęła w XX wieku. Tę katechezę dorosłych Jan Paweł II nazwał najznakomitszą formą, podając znamienne uzasadnienie: „ponieważ zwraca się ona do osób wykonujących największe zadania i w ogóle zdolnych do życia według orędzia chrześcijańskiego i to z jego pełni. (...) Świat, w którym młodzi mają żyć i świadczyć o wierze, którą katecheza stara się zbadać i utwierdzić, po większej części znajduje się we władaniu dorosłych, dlatego też ich wiara powinna być również stale oświecana, wzmacniana i odnawiana, aby przeniknęła całą działalność doczesną, za którą są odpowiedzialni. Aby zaś katecheza mogła być skuteczna, powinna być ciągła; będzie bowiem rzeczywiście daremna, jeśli zatrzyma się na samym progu wieku dojrzałego”¹⁸.

W Kościele w Polsce formacja chrześcijańska rzeczywiście zatrzymała się na samym progu wieku dojrzałego. Z trudem możemy znaleźć takie wspólnoty chrześcijańskie, w których istnieje i rozwija się katecheza dorosłych. Można więc pytać za Janem Pawłem II, czy rzeczywiście formacja religijna ludzi młodych nie jest przypadkiem daremna? Analiza współczesnej rzeczywistości każe odpowiedzieć, niestety, twierdząco na jego pytanie. Wychowanie chrześcijańskie w szkole nie znajduje swojej weryfikacji

17 Franciszek Blachnicki, *Charyzmat i wierność. Do Ruchu Światło-Życie z Obczyzny 1981–1984* (Carlsberg, 1985), 106; Franciszek Blachnicki, *Pisma katechetyczne*, t. I *Katechetyka fundamentalna*, red. M. Marczewski (Warszawa: Wydawnictwo Salezjańskie, 2006), 250–251.

18 Jan Paweł II, „Adhortacja apostolska o katechizacji w naszych czasach «Catechesi tradendae» do biskupów, kapłanów i wiernych całego Kościoła katolickiego” (Rzym, 1979), nr 43, w: *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. I, wyd. polskie (Kraków, 1996).

w codziennych postawach religijnych ludzi młodych. Nie ma także katechezy parafialnej, która mogłaby, bardziej niż szkolne nauczanie religii, przyczynić się do pełnej i integralnej formacji katolickiej¹⁹. Czy więc w tej sytuacji jakimś rodzajem rozwiązania nie jest katecheza ludzi dorosłych, którzy są wychowawcami młodych?

Racje uzasadniające katechezę dorosłych wydają się oczywiste, zasadniczo z trzech powodów. Pierwszym jest fakt, że człowiek dorosły jest w pełni podmiotem życia kościelnego, podobnie jak społecznego. Drugim – potrzeba formacji chrześcijańskiej ludzi dorosłych, bardziej systematycznej i integralnej, w wyniku której dorosły staje się bardziej świadomym i odpowiedzialnym chrześcijaninem, traktując swoją wiarę nie jako prywatną wartość, jak dzisiaj postuluje się (czy też wmawia społeczeństwu) z różnych opiniotwórczych centrów i mediów, ale jako określoną koncepcję życia. Religia bowiem nigdy nie jest prywatną własnością, ale właśnie koncepcją życia. Inaczej mówiąc, celem katechezy dorosłych jest dojrzałość wiary budowana w dojrzałej osobie czy też dojrzałość w wierze, prowadząca do powstawania dojrzałych wspólnot chrześcijańskich²⁰. W sytuacji Kościoła w Polsce, zmagającego się z propagowanym laickim stylem życia, z indyferencją światopoglądową, z chaosem w dziedzinie wartości i właśnie z „prywatyzowaniem” religii, ale również z przerostem w Kościele czynnika instytucjonalnego, istnieje nagląca potrzeba formowania dorosłych chrześcijan i odpowiadających im wspólnot chrześcijańskich, gwarantujących stabilny fundament dla wiary. Trzecią przyczyną jest prawda o tym, że katecheza dorosłych w swoich założeniach pojawia się jako szczególny i bywa, że niezastąpiony czynnik wsparcia procesu wychowywania młodzieży²¹. Dojrzała w swojej wierze rodzice, świadomi swoich chrześcijańskich powinności w zakresie chrześcijańskiej formacji, są gwarancją bardziej skutecznej pomocy w rozwoju i wychowywaniu własnego potomstwa. Związki te wydają się oczywiste, niejako narzucające się wprost. Dlatego wydaje się, że w programie wychowawczym Kościoła nie może zabraknąć chrześcijańskiej formacji ludzi dorosłych, w tym najbardziej rodziców. Wspólnoty młodzieżowe, jak już to zostało wskazane powyżej, potrzebują obecności ludzi dojrzałych w wierze po to właśnie, aby młodzież mogła dojrzewać.

Oczywiście katecheza dorosłych nie stanie się automatycznie jakimś rodzajem działania zapewniającego powodzenie wychowawcze tak samych dorosłych, jak i dzieci oraz młodzieży, niemniej jednak jej istnienie znacznie zwiększa szansę na bardziej skuteczne oddziaływanie formacyjne. Młode pokolenie Polaków, a przynajmniej jakaś jego część, miałoby większe możliwości pełnego dojrzewania w wierze, gdyby towarzyszyli mu dorośli dojrzała w swojej wierze. Dlatego dzisiaj, gdy obserwuje się wielkie problemy

19 Kazimierz Misiaszek, „Porażka katechezy parafialnej”, *Warszawskie Studia Pastoralne* 9, 2 (2014): 75–87.

20 Dariusz Kurzydło, *Koncepcja katechezy dorosłych we współczesnych dokumentach Kościoła* (Kraków, 2003); Kazimierz Misiaszek, „Katecheza dorosłych w dokumentach Kościoła”, w: *Katecheza dorosłych we wspólnocie Kościoła*, red. Kazimierz Misiaszek (Warszawa, 2002), 31–48; André Fossion, Louis Ridez, *Adulti nella fede. Il metodo della correlazione in pedagogia e in catechesi* (Milano, 1992).

21 Międzynarodowa Rada do spraw Katechezy, *Katecheza dorosłych we wspólnocie chrześcijańskiej. Niektóre linie i ukierunkowania* (Watykan, 1990, tłum. polskie Kraków: Wydawnictwo WAM, 2001), nr 22.

w obszarze wychowania, katecheza dorosłych staje się swoistym rodzajem wyzwania, które jednak nie jest podejmowane. Można zasadnie przypuszczać, że jedną z przyczyn wychowawczych niepowodzeń jest właśnie brak chrześcijańskiej formacji ludzi dorosłych. Kościół w Polsce nie odczytał tego znaku czasu, ponosząc już konsekwencję, jaką jest proces odchodzenia od wiary i Kościoła młodego pokolenia, jak również samych dorosłych.

3. Wyzwania pod adresem katechezy parafialnej

Podstawowe znaczenie dla właściwego rozumienia wychowania katolickiego ma katecheza parafialna, w której się ono w większości przypadków kiedyś realizowało. Przy jej braku wychowanie to traci jeden ze swoich fundamentalnych wymiarów. I nie można go zastąpić poprzez wychowanie religijne w szkole, ponieważ brakuje w nim wymiaru wtajemniczenia, które jest decydujące dla wychowania religijnego, gdyż zapewnia rodzenie się rzeczywistych doświadczeń religijnych²². To właśnie wtajemniczenie zapewnia otwieranie się na misterium życia religijnego, w naszym przypadku życia chrześcijańskiego, katolickiego²³. Nie można bowiem sobie wyobrazić wychowania katolickiego bez możliwości wejścia w misterium Boga, Chrystusa, Kościoła, człowieka i świata. Takie stanowisko znajdziemy w *Dyrektorium ogólnym o katechizacji*, gdzie czytamy, że katecheza jest „podstawowym elementem wtajemniczenia chrześcijańskiego oraz jest ściśle związana z sakramentami wtajemniczenia, szczególnie z chrztem, sakramentem wiary”²⁴. Celem jej „jest konkretna pomoc w żywym, bezpośrednim i czynnym wyznaniu wiary (...). Dlatego prawdziwa katecheza jest zawsze uporządkowanym wprowadzeniem w Objawienie, które sam Bóg dał o sobie w Jezusie Chrystusie, Objawienie zachowane w głębokiej pamięci Kościoła i w Piśmie Świętym i stale przekazywane przez żywą i czynną «tradycję» z pokolenia na pokolenie”²⁵.

Odnosząc się natomiast do nauczania religii w szkole publicznej, nie znajdziemy w *Dyrektorium ogólnym o katechizacji* słów, które pozwalałyby na jego tożsame z katechezą definiowanie, a szczególnie na przyznawanie mu rangi podstawowej drogi w rozwoju wiary. Zadaniem bowiem lekcji religii jest przeniknięcie na obszar kultury oraz wejście w relacje z innymi dziedzinami wiedzy, aby „Ewangelia docierała do umysłu uczniów (...) na samym terenie ich nauki i by cała ich kultura została zharmonizowana w blaskach światła wiary”²⁶. Ma ona ukazywać „orędzie i wydarzenie chrześcijańskie z taką samą powagą i głębią, z jaką przedstawiają swoje treści inne przedmioty”²⁷, będąc

22 Kazimierz Misiaszek, *Koncepcja nauczania religii katolickiej w publicznej szkole polskiej* (Warszawa, 2010).

23 Roman Buchta, *Mistagogia w polskiej refleksji i praktyce katechetyczno-duszpasterskiej po II Soborze Watykańskim* (Katowice, 2017).

24 Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji* (Poznań: Pallottinum, 1998), nr 66.

25 Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, nr 66.

26 Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, nr 73.

27 Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, nr 73.

zarazem elementem „koniecznego dialogu interdyscyplinarnego”²⁸. W efekcie, jak podaje się w tym dokumencie, nauczanie religii „zachowuje wymiar prawdziwego przygotowania ewangelicznego”²⁹, co sytuuje je w obszarze działań wprowadzających, propeedeutycznych, przygotowujących uczniów do późniejszego ewentualnego uczestnictwa w katechezie oferującej już usystematyzowaną i pełną pomoc w rozwoju wiary.

Dzisiaj raczej powszechne jest już przekonanie, że tzw. katecheza szkolna nie przyniosła spodziewanych rezultatów, nawet wśród tych, którzy wcześniej byli jej zdecydowanymi zwolennikami, a niekiedy wręcz apologetami. Nie stała się przede wszystkim skutecznym środkiem rozwoju wiary młodego pokolenia Polaków. Nie jest w stanie uzdolnić ich do wysiłku, aby rzeczywiście stali się uczniami Chrystusa manifestującymi swoją wiarę w codziennym życiu wspólnoty Kościoła. A jeżeli to czyni, to w niewielkim stopniu. Badania socjologiczne wskazują, że identyfikacja z Kościołem młodego pokolenia obniża się³⁰, co też jest widoczne, nawet bez odwoływania się do badań, w codziennym życiu wspólnot chrześcijańskich odnotowujących dramatyczny spadek uczestnictwa ludzi młodych w życiu liturgicznym Kościoła. Tymczasem bez liturgii i sakramentów, oferujących najbardziej istotny z punktu widzenia rozwoju wiary wymiar wtajemniczenia, będący także fundamentem katechezy parafialnej, proces chrześcijańskiej formacji nie wypełni się, nie osiągnie swojego celu, jakim jest właśnie rozwój wiary, tak w wymiarze osobistym, społecznym, jak i eklezjalnym.

Katechezy parafialnej nie zastąpią grupy, ruchy i stowarzyszenia katolickie. Realizują one własne statutowe założenia czy też, inaczej mówiąc, wypełniają swój charyzmat, w którym nie zawsze obecne są katechetyczne założenia o dojrzewaniu w wierze. Mają one swój niewątpliwy i niekwestionowany wpływ na rozwój wiary, ale nie zastąpią katechezy. Chodzi bowiem najbardziej o katechezę systematyczną, nie jedynie okazjonalną, która, jakkolwiek ważna, nie wypełni postulatu progresywnego rozwoju w wierze czy rozwoju wiary tak, aby osiągnęła swoją pełnię. Bywa także, że uczestnikami życia grup, ruchów i stowarzyszeń są czasami ludzie, którzy nie przeszli wcześniej podstawowej i systematycznej formacji chrześcijańskiej. Nie zawsze pociąga to za sobą jakiś rodzaj konfliktów, ale historia tych form stowarzyszeniowych wskazuje jednak na ich istnienie. Dla Kościoła często bywa to trudnym problemem, który nie zawsze też jest właściwie rozwiązywany.

28 Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, nr 73.

29 Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, nr 74.

30 Janusz Mariański, *Emigracja z Kościoła. Religijność młodzieży polskiej w warunkach zmian społecznych* (Lublin, 2008); Elżbieta Firlit, „Młodzież warszawska i parafia”, w: *Młodzież Warszawy – pokolenie pontyfikatu Jana Pawła II*, red. W. Zdaniewicz, S.H. Zaręba (Warszawa, 2005), 223–244; Elżbieta Firlit, „Identyfikacja z parafią i uczestnictwo w życiu parafialnym na Lubelszczyźnie”, *Memoranda. Wiadomości Archidiecezji Lubelskiej* 79, 4 (2005): 1098–1115; Andrzej Potocki, *Wychowanie religijne w polskich przemianach. Studium socjologiczno-pastoralne* (Warszawa, 2007).

4. Jakie są jeszcze inne działania Kościoła wobec współczesnych wyzwań?

Wydaje się, że w obecnej sytuacji Kościół nie powinien ograniczać się tylko do krytyki nowych tendencji kulturowych i społecznych, ale najbardziej skoncentrować się na przemyśleniu własnych działań duszpasterskich i wychowawczych, adekwatnych do nowej rzeczywistości. Przemyślana działalność Kościoła w obszarze wychowania staje się najbardziej odpowiednią metodą na pojawiające się problemy. Należy jednak wybierać takie koncepcje i tak określać zadania, aby w diagnozie właściwie ocenić zarówno przyczyny trudności wychowawczych, jak i możliwości ich rozwiązywania.

Z punktu widzenia tematu tego opracowania istotne jest przypomnienie, że życie młodego człowieka przebiega dzisiaj w rzeczywistości wirtualnej, w cyberprzestrzeni. Twierdzi się nawet, że jest to realna przestrzeń życia młodych. Stan ten jednak rodzi poważne problemy dla rozwoju młodego człowieka, gdyż alienuje go z uczestnictwa w życiu, nie ucząc odpowiedzialnego podejścia. Jak twierdzi Piotr Drzewiecki, przekazy medialne mają charakter konstrukcyjny i przygotowywane są w oparciu o założenia ideologiczne i światopoglądowe. Stan ten sprawia, że nie oddają one rzeczywistości, ale „rzeczywistość staje się obrazem świata prezentowanym przez media. Świat konstruowany przez media staje się bardziej realny od samej rzeczywistości”³¹. Dzisiaj, w epoce postmodernizmu, granica między tym, co jest rzeczywistością, a tym, co stanowi jej medialną reprezentację, zostaje zamazana do punktu nierozróżnialności. Prowadzi to w efekcie do zamazywania różnic między faktem a fikcją, prawdą i fałszem³². Jeżeli chodzi o internet, to nadmierne korzystanie z niego przez młodych doprowadza do zakłóceń ich osobowej tożsamości. „Konstrukcyjny charakter cyberswiata daje możliwość uatrakcyjnienia swojej osoby poprzez dobór informacji o sobie lub też niekiedy możliwość manipulowania własną tożsamością, przyjmowania innych *avatarów*, wcieleń samego siebie. W cyberprzestrzeni każdy może stać się każdym. Wszystko to wynika z faktu, iż w rzeczywistości społecznej ludzie posiadają zarówno dobrze określoną «fizyczność», «jak i psychiczność», w internecie natomiast istnieje tylko psychiczna strona ich tożsamości, która jest jednak anonimowa”³³.

W tej sytuacji nie wystarczy koncentrować się w wychowaniu na ludziach młodych, nawet na samym zjawisku cyberprzestrzeni, ale trzeba doprowadzać do wspólnego z rodzicami i innymi podmiotami życia społecznego działania wychowawczego. Nie dostrzega się dzisiaj tego typu inicjatyw. Jakkolwiek wiele mówi się i pisze o tym problemie, organizuje konferencje i sympozja naukowe, to brak jest widocznych działań na rzecz wspólnych z rodzicami, a nawet z całymi rodzinami, rozmów, spotkań, debat. Tymczasem jest to dzisiaj kwestia niezmiernie ważna, gdyż chodzi o niesienie pomocy młodym ludziom, aby nie utracili swojej osobowej tożsamości i nie uciekali w anoni-

31 Piotr Drzewiecki, *Edukacja medialna a nauczanie religii w szkole* (Warszawa, 2013), 80.

32 Drzewiecki, *Edukacja medialna a nauczanie religii w szkole*, 81.

33 Drzewiecki, *Edukacja medialna a nauczanie religii w szkole*, 83.

mowe relacje cyberprzestrzenne. Jeżeli uwzględnimy także fakt, że młodzi stoją wobec realnych zagrożeń ze strony kultury popularnej, oferującej zarówno nadmiar informacji, powodującej chaos poznawczy, „smog informacyjny”³⁴, jak i głównie rozrywkę oraz treści i obrazy nacechowane przemocą, problem staje się naprawdę palący. Konieczne staje się działanie polegające na tym, aby młodego człowieka nauczyć krytycznego podejścia do mediów, podać mu właściwe w tym względzie kryteria ocen prowadzących do selekcjonowania otrzymywanych informacji. Nie można bowiem doprowadzić do sytuacji, aby informacja zapanowała nad człowiekiem. To człowiek ma panować nad nią i odpowiednio zarządzać docierającymi do niego strumieniami informacji³⁵. Młody człowiek potrzebuje tego typu formacji, tym bardziej że znajduje się w procesie wychowawczym otwartym i chłonnym dzisiaj na wszystkie treści. Tymczasem dla harmonijnego rozwoju potrzebuje uczenia się mądrości, roztropności, wewnętrznego pokoju, miłości, prawdy i wolności.

Jednym z wyzwań pozostaje także działanie w Kościele na rzecz promocji form stowarzyszeniowych, które posiadają podstawowy charakter w wychowaniu katolickim. Niezależnie od poczynionych powyżej uwag, że nie posiadają one charakteru katechetycznego, są niezmiernie istotne z punktu widzenia rozwoju osobowego, społecznego i religijnego. Nie stwierdza się, że nie istnieją w Kościele w Polsce grupy, ruchy, wspólnoty i stowarzyszenia, które podejmują także, w szerokim tego słowa znaczeniu, wychowanie katolickie swoich członków. Należałoby je jednak bardziej promować, wskazując na wagę i znaczenie takich właśnie społecznych form, gdyż wychowanie skutecznie dokonuje się w małej wspólnocie. Wspólnoty te, także rodzinne, powinny zarazem jasno ukazywać cele wychowawcze, wśród których pierwszym jest promowanie świętości. Wydaje się bowiem, że z wychowania katolickiego jakby umknął ten cel. Tymczasem jeżeli nie określili się wychowania katolickiego z punktu widzenia zdobywania świętości, zapomni się o najbardziej istotnej jego funkcji. Przekonywać może o tym chociażby wychowawcza działalność św. Jana Bosko, który w swoim działaniu właśnie świętość stawiał na jednym z pierwszych miejsc i rzeczywiście w jego wspólnocie wychowawczej żyli młodzi święci³⁶. Świętość nie jest jakimś archaicznym pojęciem, a jeżeli się nim staje, to być może z powodu nieumiejętności jego określenia i przekazywania w dzisiejszych czasach.

Zakończenie

Wychowanie katolickie staje dzisiaj przed wieloma wyzwaniami. Nakreślone powyżej problemy jedynie w jakiejś mierze oddają aktualną rzeczywistość. Wydaje się jednak, że należą one do tych najbardziej fundamentalnych, których nie można i nie wolno

34 Drzewiecki, *Edukacja medialna a nauczanie religii w szkole*, 86.

35 Drzewiecki, *Edukacja medialna a nauczanie religii w szkole*, 86.

36 Kazimierz Misiaszek, „Główne idee systemu prewencyjnego św. Jana Bosko”, *Seminare. Poszukiwania naukowo-pastoralne* 9 (1987–1988): 37–65.

pomijając, gdy pragnie się wychowywać nie tylko ludzi młodych, ale i dorosłych. Istnieje bowiem wciąż aktualny związek przyczynowo-skutkowy między efektywnym wychowaniem młodego pokolenia i podobnym procesem wychowawczym dorosłych. Wciąż też podstawowym środowiskiem wychowawczym pozostaje rzeczywista wspólnota kościelna, która nie może zapominać, że jednym z jej podstawowych zadań są dzieła promujące wychowanie.

Dzisiaj istnieje pilna potrzeba wzmacniania tożsamości rodziny, ponieważ staje ona wobec niespotykanych dotąd problemów. Potrzeba zintegrowanych w tym zakresie działań, które obejmowałyby nie tylko podmioty życia kościelnego, ale i społecznego. Rodzina powinna także stawać się zawsze jednym ze stałych punktów programu duszpasterskiego czy to w skali Kościoła partykularnego, czy lokalnego.

Podobnie pilną kwestią jest organizowanie katechezy dorosłych, podobnie jak katechezy rodziny, bez których wychowanie młodego pokolenia jest skazane na porażkę. Jeżeli brakuje inicjatyw bardziej ogólnych, trzeba organizować tę katechezę w parafii. Należałoby jednak wzmocnić wysiłki w celu propagowania tej katechezy nie tylko w wykładach akademickich, sympozjach czy konferencjach, ale podczas różnych inicjatyw parafialnych, polecając refleksję nad nią małym wspólnotom, stowarzyszeniom, misjonarzom, rekolekcyjonistom, kaznodziejom, podobnie jak dziekanom podczas ich spotkań z kapłanami.

W Polsce utraciliśmy katechezę parafialną, którą teraz niezmiernie trudno jest odbudowywać. Tymczasem jest ona jednym z podstawowych form wychowania katolickiego młodego i starszego pokolenia. Dlatego trzeba ciągle apelować do wszystkich w Kościele, duszpasterzy i świeckich, informując ich o jej podstawowych wartościach dla formacji katolickiej. Nieznajomość tych wartości rodzi obojętność na powrót do niej. Potrzeba jest więc w tym zakresie więcej informacji.

Jakkolwiek wiele mówi się o zagrożeniach płynących z mediów, to zbyt mało czyni się, aby zastanowić się nad nimi w formie bardziej globalnej, wspólnie ze wszystkimi podmiotami zainteresowanymi wychowaniem. Poszczególne inicjatywy nie wystarczą, dzisiaj potrzeba w tym zakresie działań wspólnych (rodzice, wychowawcy, nauczyciele religii, duchowieństwo, młode pokolenie).

Bibliografia

- Adamski, Franciszek. „Wychowanie do prawdy”. W: *Autorytet prawdy. Wychowanie dzieci i młodzieży*, red. M. Ryś, 21–38. Warszawa, 2006.
- Baniak, Józef. „Świadomość religijna dzisiejszych gimnazjalistów polskich. Studium socjologiczne”. W: *Socjologia życia religijnego w Polsce*, red. S.H. Zaręba, 371–401. Warszawa 2009.
- Blachnicki, Franciszek. *Charyzmat i wierność. Do Ruchu Światło-Życie z Obczyzny 1981–1984*. Carlsberg, 1985.
- Blachnicki, Franciszek. *Pisma katechetyczne*. T. I *Katechetyka fundamentalna*, red. M. Marczewski. Warszawa: Wydawnictwo Salezjańskie, 2006.

- Buchta, Roman. *Mistagogia w polskiej refleksji i praktyce katechetyczno-duszpasterskiej po II Soborze Watykańskim*. Katowice, 2017.
- Cichosz, Wojciech. „Postmodernistyczny dyskurs o wolności we współczesnej edukacji”. W: *Wiara i rozum na progu trzeciego tysiąclecia*, red. W. Deptuła i W. Dyk, 119–143. Szczecin, 1999.
- „Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim «Gravissimum educationis»”. W: Sobór Watykański II. *Konstytucje – Dekrety – Deklaracje. Tekst polski*. Pallottinum: Poznań, 2002.
- Drzewiecki, Piotr. *Edukacja medialna a nauczanie religii w szkole*. Warszawa, 2013.
- Dziewiecki, Marek. „Wychowanie do wolności”. W: *Autorytet prawdy. Wychowanie dzieci i młodzieży*, red. M. Ryś, 55–80. Warszawa, 2006.
- Dyktatura gender*, wybór i oprac. L. Sosnowski. Kraków, 2014.
- Firlit, Elżbieta. „Młodzież warszawska i parafia”. W: *Młodzież Warszawy – pokolenie pontyfikatu Jana Pawła II*, red. W. Zdaniewicz, S.H. Zaręba, 223–244. Warszawa, 2005.
- Firlit, Elżbieta. „Identyfikacja z parafią i uczestnictwo w życiu parafialnym na Lubelszczyźnie”. *Memoranda. Wiadomości Archidiecezji Lubelskiej* 79, 4 (2005): 1098–1115.
- Fossion, André, Louis Ridez. *Adulti nella fede. Il metodo della correlazione in pedagogia e in catechesi*. Milano, 1992.
- Franciszek. *Posynodalna adhortacja apostolska „Amoris laetitia” Ojca Świętego Franciszka do biskupów do kapłanów i diakonów do osób konsekrowanych do małżonków chrześcijańskich i do wszystkich wiernych świeckich o miłości w rodzinie*. Rzym, 2016. Wydanie polskie Kraków: Wydawnictwo św. Stanisława BM, 2016.
- „Francja knebluje obrońców życia”. wPolityce.pl. Dostęp 21.06.2017. <https://wpolityce.pl/swiat/332238-francja-knebluje-obroncow-zycia>.
- Jan Paweł II. „Adhortacja apostolska o katechizacji w naszych czasach «Catechesi tradendae» do biskupów, kapłanów i wiernych całego Kościoła katolickiego”. Rzym, 1979. W: *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*. T. I. Wydanie polskie. Kraków, 1996.
- Jan Paweł II. „Adhortacja apostolska o zadaniach rodziny chrześcijańskiej w świecie współczesnym «Familiaris consortio» do biskupów kapłanów i wiernych całego Kościoła katolickiego”. Rzym, 1981. W: *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*. T. I. Wydanie polskie. Kraków, 1996.
- Kacprzak, Monika. *Pułapki poprawności politycznej*. Radzymin, 2012.
- Kaczmarek, Robert. „Wyzwania dla współczesnej praktyki przygotowania do bierzmowania na przykładzie doświadczeń Polski i Niemiec”. *Studia Koszalińsko-Kołobrzeskie* 24 (2017): 199–214.
- Kochel, Jan. „«Młodzi na progu» – propozycja kerygmatyczno-mistagogicznego przygotowania do sakramentu bierzmowania”. *Studia Koszalińsko-Kołobrzeskie* 24 (2017): 215–230.
- Kodeks Opiekunów i Wychowawców. Dz.U. z 30 marca 2017, poz. 682.
- Kongregacja ds. Duchowieństwa. *Dyrektorium ogólne o katechizacji*. Poznań: Pallottinum, 1998.
- Kurzydło, Dariusz. *Koncepcja katechezy dorosłych we współczesnych dokumentach Kościoła*. Kraków, 2003.
- Mariański, Janusz. *Emigracja z Kościoła. Religijność młodzieży polskiej w warunkach zmian społecznych*. Lublin, 2008.

- Mariański, Janusz. *Przemiany moralności polskich maturzystów w latach 1994–2009*. Lublin, 2011.
- Międzynarodowa Rada do spraw Katechezy. *Katecheza dorosłych we wspólnocie chrześcijańskiej. Niektóre linie i ukierunkowania*. Watykan, 1990. Tłum. polskie. Kraków: Wydawnictwo WAM, 2001.
- Misiaszek, Kazimierz. „Bierzmowanie – sakramentem dojrzałości czy sakramentem kształtowania dojrzałości?”. *Studia Koszalińsko-Kołobrzeskie* 24 (2017): 257–264.
- Misiaszek, Kazimierz. „Główne idee systemu prewencyjnego św. Jana Bosko”. *Seminare. Poszukiwania naukowo-pastoralne* 9 (1987–1988): 37–65.
- Misiaszek, Kazimierz. „Katecheza rodzinna czy katecheza rodzin? Propozycje dla polskiego duszpasterstwa”. W: *Drogi katechezy rodzinnej*, red. E. Osewska, J. Stala, 39–51. Poznań: Księgarnia Świętego Wojciecha, 2002.
- Misiaszek, Kazimierz. „Katecheza dorosłych w dokumentach Kościoła”. W: *Katecheza dorosłych we wspólnocie Kościoła*, red. Kazimierz Misiaszek, 31–48. Warszawa, 2002.
- Misiaszek, Kazimierz. „Katecheza małżonków i rodziców w parafii”. W: *Duszpasterstwo rodzin w parafii*, red. Jacek Goleń, Dariusz Lipiec, 63–76. Lublin, 2016.
- Misiaszek, Kazimierz. *Koncepcja nauczania religii katolickiej w publicznej szkole polskiej*. Warszawa, 2010.
- Misiaszek, Kazimierz. „Porażka katechezy parafialnej”. *Warszawskie Studia Pastoralne* 9, 2 (2014): 75–87.
- Młodzież w przestrzeni wolności. W poszukiwaniu odpowiedzi na zmiany ustrojowe po roku 1989*, red. R.F. Sadowski. Warszawa, 2014.
- Niewińska, Agnieszka. *Raport o gender w Polsce*. Warszawa, 2014.
- Nykiel, Marzena. *Pułapka gender. Karły kontra orły. Wojna cywilizacji*. Kraków, 2014.
- Pawlina, Krzysztof. *Polska młodzież przelomu wieków*. Warszawa, 1998.
- Potocki, Andrzej. *Wychowanie religijne w polskich przemianach. Studium socjologiczno-pastoralne*. Warszawa, 2007.
- „Przerazające! W Niemczech z każdym rokiem jugendamy odbierają coraz więcej dzieci”, w *Polityce.pl*. Dostęp 10.11.2017. <https://wpolityce.pl/swiat/310822-przerazajace-w-niemczech-z-kazdym-rokiem-jugendamy-odbieraja-coraz-wiecej-dzieci>.
- Skoczylas, Kazimierz. *Wartości młodych katolików regionu konińskiego*. Toruń, 2011.
- Ustawa o systemie oświaty. Dz.U. 1991, nr 95, poz. 425.

Streszczenie

Współczesny Kościół, aby był skuteczny w obszarze wychowania, musi podjąć określone wyzwania. Pierwszym jest utrzymanie i rozwijanie w rodzicach świadomości, że są pierwszymi wychowawcami swoich dzieci. Dzisiaj bowiem dość często zwalniają się z religijnego wychowania potomstwa. Tymczasem to rodzina jest domowym Kościołem, który dba o rozwój swoich członków. Innym wyzwaniem jest odbudowa katechezy dorosłych. Nie ma takiej katechezy w Polsce. Istnieje natomiast ścisły związek między katechezą rodziców a skutecznym wychowaniem młodego pokolenia. Należy także zadbać, aby rozwijała się kate-

cheza parafialna. Jest ona podstawową drogą wychowania chrześcijańskiego. Nie zastąpi jej nauczanie religii w szkole, które nie jest do końca katechezą. Nie przyniosła ona w Polsce religijnego ożywienia uczniów. Ważnym wyzwaniem jest również obecność w świecie mediów. Młodzi ludzie traktują świat mediów jako własną przestrzeń życia, która jednak rodzi problemy alienacji z rzeczywistego życia, uzależnienia, chaos informacyjny powodujący niezdolność do wyboru pozytywnych wartości.

Słowa kluczowe: wyzwania, Kościół, wychowanie katolickie, wychowanie w rodzinie, katecheza dorosłych, katecheza parafialna, media, cyberprzestrzeń

Abstract

CATHOLIC EDUCATION FACING CHALLENGES OF CONTEMPORARY TIMES

The contemporary Church, in order to be effective in the area of education, must take up specific challenges. The first one is to establish and develop parents' awareness that they are the earliest educators of their children. It is noticed that they quite often discharge themselves from providing religious education for their offspring. Whereas, a family is the Church that looks after the growth of its members. Another challenge is to renew the adult catechesis which does not exist in Poland. There is a close relationship between catechesis of parents and effective education of young people. It is also important to develop parish catechesis as it is a primary path of Christian education. Such catechesis cannot be replaced by Religious Education at schools, as it is not the proper catechesis. Religious Education has little impact on religious revival of pupils in Poland. Needless to say, presence in the media has a very important role. Young people treat the media as their own living space which, nonetheless, can cause problems of alienation, addiction or chaos information leading to the inability to choose positive values.

Keywords: Church, catholic education, family education, adult catechesis, parish catechesis, media, cyberspace